

ЕКОЛОГО-ПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ІГРОВОГО ПРОСТОРУ ДІТЕЙ У ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

ENVIRONMENTAL AND PSYCHOLOGICAL COMPETENCE OF THE ORGANIZATION OF CHILDREN'S PLAY SPACE IN PRE-SCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

У статті розглядається проблема застосування засобів комп'ютерних технологій в організації ігрового простору дітей у дошкільних навчальних закладах. Екологічна освіта в дошкільних закладах нині зазнає суттєвих змін. Для дітей дошкільного віку є чимало навчальних комп'ютерних програм для навчання читання, рахування, математичного мислення та для загального розвитку дітей (розвитку уваги, мислення, логіки). Одним із ключових напрямів національного виховання є формування еколого-психологічної компетентності, культури, гармонійних відносин людини та природи. Ці риси варто формувати з дошкільного віку в цілісній педагогічній системі.

У процесі ознайомлення дітей із природою саме системний підхід сприяє розвитку знань про природу та її корисність для людини.

Встановлено, що комп'ютерні ігри допомагають дітям краще засвоювати матеріал, який виявляє прогалини у знаннях, та усувають їх, забезпечують досягнення дітьми певного рівня інтелектуального розвитку. У разі впровадження комп'ютерних ігор у дітей розвиваються позитивні емоційні реакції, що сприяє корекції та розвитку психічних процесів. Зазначено, що заняття з використанням комп'ютерних програм і розвивальних ігор стимулюють у дітей цікавість та прагнення досягти поставленої мети.

Завданнями сучасних вихователів є: а) постійне впровадження в навчальний процес різноманітних методів навчання, які всебічно активізують діяльність дошкільників, зокрема з використанням комп'ютерних технологій та з узгодженням виховання із життям і практикою; б) удосконалення форм навчання, які спрямовані на опанування конкретних видів предметної діяльності. Вони мають оволодіти ґрунтовними базовими знаннями, практичними навичками, які дали би змогу на практиці не тільки покращити умови та продуктивність їх розвитку, а й попередити можливість захворювань, травматизму, розвитку ігроманії тощо.

Ключові слова: еколого-психологічна компетентність, ігровий простір, дошкільний

навчальний заклад, засоби комп'ютерних технологій, компетентнісний підхід.

The article examines the problem of using computer technologies in the organization of children's play space in preschool educational institutions. Environmental education in preschool institutions is currently undergoing significant changes. For preschool children, there are many educational computer programs for teaching reading, counting, mathematical thinking and for the general development of children (development of imagination, attention, thinking, logic). One of the key directions of national education is the formation of ecological and psychological competence, culture, harmonious relations between man and nature. These traits should be formed from preschool age in a holistic pedagogical system.

In familiarizing children with nature, it is the competence approach that contributes to the development of knowledge about nature and its usefulness for humans.

It has been revealed that computer games help children to better learn material, which reveals gaps in knowledge and eliminates them, ensures that children achieve a certain level of intellectual development. During the implementation of computer games, children develop positive emotional reactions, which contributes to the correction and development of mental processes. It is noted that classes using computer programs and educational games stimulate children's curiosity and desire to achieve their goals.

The tasks of modern educators are: a) constant introduction into the educational process of various teaching methods that comprehensively activate the activities of preschoolers, in particular with the use of computer technologies, harmonizing education with life and practice; b) improvement of forms of education aimed at mastering specific types of subject activities. They should acquire thorough basic knowledge, practical skills that would allow in practice not only to improve the conditions and productivity of their development, but also to prevent the possibility of diseases, injuries, the development of gambling addiction, etc.

Key words: ecological and psychological competence, play space, preschool educational institution, means of computer technologies, competence approach.

УДК 159.159.922.73
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.44.10>

Візник І.М.

Д. психол. н.,
професор кафедри психології та
соціальної роботи
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла
Коцюбинського

Вступ. Екологічність освітнього середовища відображає потреби особистості в засвоєнні знань про природу засобів комп'ютерних технологій шляхом підвищення рівня знань дошкільників щодо проблем власного захисту під час їх використання. Екологічна освіта повинна сприяти не лише освоєнню предметності, а й формуванню екологічної свідомості гуманістичного ґатунку, щоб адаптувати дошкільників

до умов сучасності. Упровадження комп'ютерних технологій супроводжується низкою потреб, які виокремлені у презентаціях мультимедійного оснащення.

Використання мультимедійних презентацій дає можливість зробити заняття емоційно забарвленими, привабливими, викликає в дитини живий інтерес, є чудовим наочним посібником і демонстраційним матеріалом, що сприяє хорошій

результативності заняття. Під час розгляду, обстеження та зорового виділення ознак і властивостей предметів формуються способи зорового сприйняття, обстеження, виділення у предметному світі якісних, кількісних та просторово-часових ознак і властивостей, розвиваються зорова увага й зорова пам'ять.

У сучасних умовах розвитку освітньої системи України комп'ютер є своєрідним «інтелектуальним знаряддям», яке дає змогу людині вийти на новий інформаційний рівень. Його в теперішніх умовах варто розглядати як сучасний засіб діяльності дитини старшого дошкільного віку. Заняття дітей на комп'ютері мають вагоме значення для розвитку їхнього інтелекту, моторики рук, зорово-моторної координації, поліпшують і розвивають пам'ять та увагу. Під час виконання веселих ігрових завдань дитина вчиться аналітично мислити в нестандартній ситуації, класифікувати та узагальнювати поняття, прагнути до поставленої мети. У сім'ї та навчальних закладах різних типів за допомогою комп'ютера дитина розв'язує різні завдання, перетворюючи на екрані зображення за допомогою клавіатури та «миші».

Аналіз наукових джерел показав, що сутність психологічного благополуччя розкрито в дискусіях із питань охорони здоров'я та формування екологічної компетентності у праці К. Берден (K. Berden), М. Керні (M. Kerni), С. Шук (S. Shuk), П. Берк (P. Berk) [1]. І. Візнюк, Н. Ордатій та А. Ордатій стверджують, що спостерігається взаємозв'язок причин виробничих деструкцій і травм психосоматичного характеру у роботі із засобами комп'ютерних технологій [3]. Дослідження О. Семеніхіна, А. Юрченко, А. Сбруева, А. Кузьмінського, О. Кучай та О. Біди базується на аналізі контенту 10 платформ, які надають доступ до відкритих ресурсів, зокрема: Coursera, Edx, Udemy, MIT OpenCourse Ware, OpenLearn, Intuit, Prometheus, UoPeople, Open Learning Initiative, Open University of Maidan (OUM) [2]. Вони зорієнтовані на вдосконалення професійної підготовки фахівців, а саме: організацію самостійної роботи, проходження курсів підвищення кваліфікації, поширення авторських прийомів у розробленні власних навчальних курсів і просуванні їх на відкритих платформах тощо.

Подальшої інтерпретації потребують питання, пов'язані з обґрунтуванням еколого-психологічної компетентності щодо безпечної життєдіяльності та ролі конкретних засобів комп'ютерних технологій в організації ігрового простору дітей у дошкільних навчальних закладах.

Метою статті є обґрунтування підходів щодо еколого-психологічної компетентності дошкільника в організації ігрового простору в дошкільних навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Сутність екологічного виховання полягає в необхідності закладання основ екологічної свідомості в людини, починаючи з періоду дошкільного дитинства. Зокрема, ключовими категоріями екологічного виховання є світогляд, цінності, ставлення, поведінка, що є компонентами всієї системи, які виконують певні функції, що мають відносну самостійність, проте всі вони пов'язані між собою та взаємодіють у процесі організації екологічного виховання.

Еколого-природнича компетентність дошкільника – складник його життєвої компетентності, що являє собою конкретні знання про природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання [1; 2; 3; 4].

Екологічно-природнича компетентність дошкільника передбачає уявлення дитини про природне довкілля як цілісний живий організм, у якому взаємодіють повітря, ґрунт, рослини, тварини та люди в багатоманітності, єдності, русі, мінливості.

У формуванні екологічно-природничої компетентності дошкільників актуальними сьогодні є такі нестандартні підходи: екологічний, естетико-екологічний, середовищний, діяльнісний, інтегрований.

Екологічний підхід передбачає як головний пріоритет еколого-природничу освіту дошкільників: екологічне навчання, екологічне виховання, екологічний розвиток (а не лише засвоєння дітьми природознавчих і природоохоронних знань).

Естетико-екологічний підхід передбачає як головний пріоритет актуалізацію пізнавальної, чуттєво-емоційної, мотиваційно-діяльнісної сфери дитини, збагачення її естетичних вражень та розвиток стійкого позитивного ставлення до природного довкілля. Цьому сприяє естетико-виховне середовище з наскрізним «уплітанням» ситуацій милування природою під час спостережень, прогулянок, екскурсій тощо та активізацію дитячої творчості на теми природи (створення аплікацій із природного матеріалу, лепбуків, різних композицій тощо).

Середовищний підхід в еколого-природничій освіті передбачає педагогічно доцільну організацію сучасного еколого-розвивального простору дитини, до створення й удосконалення якого вона постійно залучається.

Діяльнісний підхід передбачає залучення дошкільників до екологічно мотивованої діяльності.

ваної діяльності у природному довкіллі, без якої неможливе формування в них природничо-екологічної компетентності (ключова роль відводиться дослідницько-пошуковій діяльності).

Інтегрований підхід у системі еколого-природничої освіти передбачає ідею цілісного пізнання дошкільниками природного довкілля, усебічний вплив екологічної освіти на різні види діяльності та напрями розвитку дитини. Цей підхід дає можливість вивести дітей на глибинний рівень осмислення природних процесів і явищ, сформулювати цілісне бачення картини світу.

Інноваційність в організації еколого-природничої освіти дошкільників полягає в педагогічно виваженому та розумному застосуванні всіх вищезазначених підходів у їх взаємозв'язку, при цьому кожен із них виконує свою провідну роль та реалізує певну функцію. Працюючи на комп'ютері, дитина дошкільного віку діє з наочними екранними образами, які наділяє ігровим значенням. Старший дошкільник переходить від звичних йому практичних дій із предметами до дій із ними в образному плані (уявному, модельному, символічному). Робота дитини з комп'ютером формує передумови теоретичного мислення, здатність працювати в індивідуальному темпі. Дитина, яка оволоділа елементарною комп'ютерною технологією, краще за інших готова мислити, розв'язувати задачі у внутрішньому плані, почуватися безпечно в інформаційному забезпеченні життя [2; 3].

Зазначимо, що поняття життєстійкості дошкільника в контексті цього розуміємо як психологічний феномен, особистісний ресурс, властивість характеру, інтегральне особистісне утворення та стійкість до труднощів.

На думку О. Кокуна, лише на основі системного підходу можна найбільш повно представити, вивчити, змодельовати всі особливості таких надскладних системних утворень у життєстійкості дошкільника. Саме системні уявлення дають змогу правильно спрогнозувати в кожному конкретному випадку динаміку розвитку цих рис, вибрати надійні шляхи для їх оптимізації та коригування, що є важливою передумовою вирішення конкретних практичних завдань, які постають перед сучасною наукою [4].

Розвиток кожного компонента еколого-психологічної компетентності дошкільника в організації ігрового простору в дошкільних навчальних закладах пов'язаний із формуванням його характеристик і властивостей як частини цілісної системи.

Класифікація засобів комп'ютерних технологій залежно від їх методичного призна-

чення містить такі компоненти: *навчальні* (повідомляють освітню інформацію, формують знання, навички й уміння навчальної або практичної діяльності), *тренувальні* (призначені для закріплення умінь і навичок, повторення вивченого матеріалу), *лабораторні* (дають змогу проводити віддалені експерименти на реальному обладнанні), *інформаційно-пошукові* та *довідкові* (повідомляють інформацію, формують уміння її систематизувати), *демонстраційні* (візуалізують об'єкти, що вивчаються, з метою їх дослідження), *модельовальні* (дають змогу моделювати об'єкти з метою їх вивчення), *імітаційні* (представляють певний аспект реальності в освіті для вивчення його структурних і функціональних характеристик), *навчально-ігрові* (створюють навчальні ситуації, у яких діяльність реалізується в ігровій формі), *розрахункові* (автоматизують різні розрахунки та інші операції) [1; 3].

Серед категорій засобів комп'ютерних технологій, які можуть бути використані у практиці дошкільної освіти, можна виділити технології планування й управління, інтернет-технології та електронну пошту, технології забезпечення навчального процесу й відповідні засоби (комп'ютери, проєктори, сенсорні екрани, інтерактивні електронні класні дошки), навчальні програмні продукти, цифрові та програмувальні іграшки тощо.

Засоби комп'ютерних технологій у дошкільних закладах створюють можливості для вирішення цілої низки завдань, зокрема:

- розвитку психофізіологічних функцій, що забезпечують готовність до навчання (дрібної моторики, просторової орієнтації, зорово-моторної координації);
- збагачення кругозору;
- формування загальноінтелектуальних умінь, що відповідають віку (серіації, класифікації тощо);
- опанування різних соціальних ролей;
- формування навчальної мотивації, розвитку особистісних компонентів пізнавальної діяльності (пізнавальної активності, самостійності, довільності);
- організації сприятливого для розвитку дитини предметного та соціального екосередовища [1; 2].

У контексті організації ігрового простору дітей у дошкільних навчальних закладах нами було реалізовано емпіричне дослідження проблеми життєстійкості через використання комп'ютерних технологій, для чого використано тест життєстійкості С. Мадді (адаптація Д. Леонтьєва, О. Расказової). У дослідженні взяли участь 87 осіб, з них 34 хлопчики (або 42,9 %)

Середні значення складників життєстійкості особистості

Складники	Середнє значення	Ст. відхилення
Життєстійкість	78,92	16,813
Виклик	15,74	4,802
Контроль	31,72	8,3017
Залученість	24,72	11,107

та 53 дівчинки (або 57,1 %). Дослідження проводилося на базі КЗ «Турбівський дитячий заклад № 1» та КЗ «Заклад дошкільної освіти Турбівський ясла-садок № 2 Турбівської селищної ради Вінницького району Вінницької області». Дослідження проводилося у природних умовах дошкільного навчального закладу із забезпеченням загальних умов участі в експерименті: однаковий вік, час і тривалість навчання, однакові вимірювальні матеріали, що дають змогу діагностувати рівень життєстійкості згідно з використанням засобів комп'ютерних технологій.

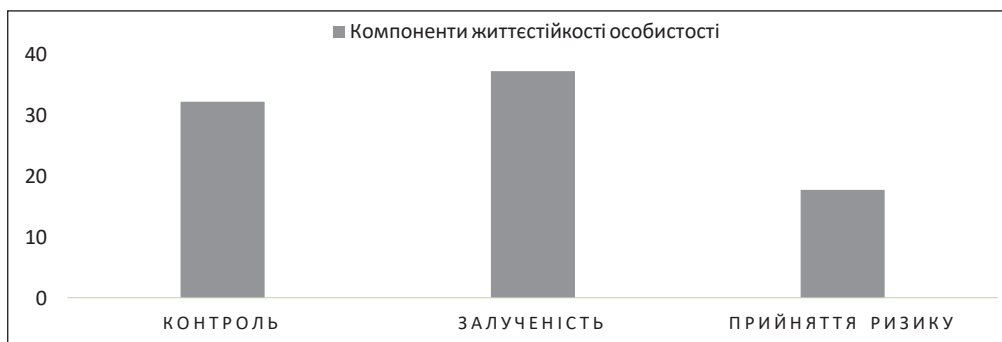
Особливості прояву складових компонентів життєстійкості особистості представлено на рисунку 1. Зазначимо, що кожен із компонентів, з огляду на розподіл їх шкал за рівнями С. Мадді, відповідає середньому рівню. Очевидно, що прояв усіх компонентів життєстійкості дітей забезпечує оптимальну активність кожної дитини у змодельованих ситуаціях та сприяє збереженню психічного здоров'я.

У таблиці 1 показано середні значення компонентів життєстійкості особистості досліджуваних із різним її рівнем, що зумовлює вираженість усіх компонентів життєстійкості дитини дошкільного віку.

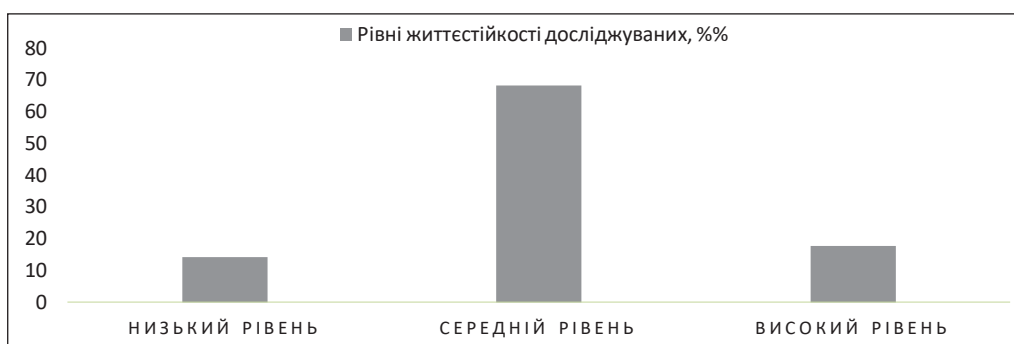
Відповідно до отриманих результатів можемо сказати, що значення показників складників життєстійкості виражені на середньому рівні та перебувають у межах норми.

Зазначимо, що рівні життєстійкості особистості дитини загалом містять показники статистичної норми. Кількість досліджуваних із низьким, середнім і високим рівнями життєстійкості в балах свідчить про наявність у них контролю, залученості й виклику, а також загальної життєстійкості.

На рисунку 2 представлено рівні життєстійкості досліджуваних. Так, у 12 дітей (або 13 %) виявлено низький рівень життєстійкості, у 59 осіб (або 67 %) переважає середній рівень, у 16 дітей (або 18 %) – високий. Тобто кожен шостий із досліджуваних відрізняється високим рівнем життєстійкості, що й характеризує його як активну дитину в умовах екосередовища дошкільного навчального закладу, якій не властиві стрес, дезадаптовність чи знижена активність. Відповідно, висока життєстійкість дитини характеризується відкритістю до оточуючих, товариськістю, умінням спілкуватися, розкутістю в почуттях, умінням не вередувати, зацікавлено займатися пропонуваною ігровою діяльністю.

Рис. 1. Вираженість прояву компонентів життєстійкості особистості

Рис. 2. Рівні життєстійкості досліджуваних

Низький рівень життєстійкості дитини характеризується відсутністю задоволення від ігрової діяльності та від усього, що роблять інші дітки. Дитина не знаходить те, що для неї цікаво, зіткнувшись із відсутністю інтересу до гри, не намагається знайти щось нове для розваги, нудьгує, вередує, плаче. Діти з низьким рівнем життєстійкості мають низьку товарицькість, досить часто – високу тривожність, часто відчувають емоційну незадоволеність від присутності в дошкільному навчальному закладі.

Таким чином, в учасників нашого дослідження домінує середній рівень життєстійкості, яка характеризує цих дітей як досить зацікавлених своєю ігровою діяльністю. Вони мають достатній рівень особистісного ресурсу, щоб подолати певні життєві невідповідності чи ситуації дискомфорту, і шукають нові пропозиції щодо активації їх діяльності. Їм імпонує вибір у таких ігрових пріоритетах, які забезпечують презентацію середовища існування тварин і рослин; вони проявляють інтерес та пояснюють, яке в них ставлення до кімнатних рослин, тварин, птахів; вони називають умови, необхідні для нормальної життєдіяльності, росту й розвитку рослин і домашніх тварин, що серед учасників із низьким рівнем життєстійкості не спостерігається.

Висновки з проведеного дослідження. Еколого-психологічні особливості організації ігрового простору дітей дошкільного віку засобами комп'ютерних технологій активізують пізнавальну діяльність, підвищують якість засвоєння програмного матеріалу дітьми; вони сприяють підвищенню рівня життєстійкості конкретної дитини, що є фактором забезпечення еколого-психологічної компетентності дошкільника в організації ігрового простору. Упровадження засобів комп'ютерних технологій в освітній процес дитячої навчальної установи дає можливість робити заняття привабливими й сучасними завдяки таким аспектам:

– дизайну представленої інформації;

– застосуванню комп'ютерних технологій, які допомагають закріплювати знання, уміння, навички дітей, розв'язувати пізнавальні та творчі завдання;

– використанню засобів комп'ютерних технологій, які дають можливість моделювати, вирішувати різні проблемні ситуації, допомагають перевірити правильність відповідей дітей, виконання завдань за допомогою екрану;

– використанню мультимедіа в навчанні, що не лише збільшує швидкість передачі інформації дітям та підвищує рівень її засвоєння, а й сприяє розвитку таких процесів, як увага, пам'ять, мислення, уява, мовлення, розвиває почуття кольору, композиції, бере участь в інтелектуальному, емоційному та моральному розвитку дітей.

Використання засобів комп'ютерних технологій у дошкільному навчальному закладі є збагачувальним і перетворювальним фактором, який є одним зі шляхів оновлення змісту освіти згідно із сучасними вимогами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Principles underpinning innovative mobile learning: Stakeholders' priorities / K. Burden, M. Kearney, S. Schuck, P. Burke. *TechTrends*. 2019. Vol. 63. Iss. 6. P. 659–668. DOI: 10.1007/s11528-019-00415-0
2. Formation of Motivation for Professional Communication among Future Specialists of Pedagogical Education / A. Chagovets, A. Chychuk, O. Bida, O. Kuchai, I. Salnyk, I. Poliakova. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. Vol. 12. № 1. P. 20–38. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/197>
3. Viznyuk I., Ordatii N., Ordatii A. Ecological factors of psychosomatic disorders in the context of the transformation of the healthcare system. *Modern Science = Moderní věda*. 2021. № 4. P. 85–92. URL: <https://dspace.vnmu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5589/ECOLOGICAL%20FACTORS%20OF%20PSYCHOSOMATIC%20DISORDERS.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
4. Кокун О. Життєве та професійне самоздійснення як предмет дослідження сучасної психології. *Практична психологія та соціальна робота*. 2013. № 9. С. 1–5.